

Ekrem Buğra Ekinci

Prof. Dr.,
Marmara
Üniversitesi
Hukuk
Fakültesi

Okuma yazma bilmeyeninden
ikinci sınıf Hollywood aktörüne

10 MADDEDE

Beyaz Saray'ın Renkli Misafirleri

TRUMP'IN ABD BAŞKANLIK KOLTUĞUNA GELİŞİ DE GÜRÜLTÜLÜ OLDU, GİDİŞİ DE. ANCAK ÜÇ ASIRLIK AMERİKAN TARİHİNDE BEYAZ SARAY'IN NEVİ ŞAHSINA MÜNHASİR NİCE BAŞKANLAR AĞIRLADIĞINI DÜŞÜNÜNCE PEK DE ŞAŞIRTICI DEĞİLDİ BU. NE DE OLSA AMERİKAN BAŞKANI, DİKTATÖRLERİ KISKANDIRAN BİR İKTİDARIN SAHİBİDİR VE AMERİKA'NIN GÜCÜ VE İSTİKRARI BİRAZ DA BU SAYEDE SARSILMAMAKTADIR. BU GÜCÜN HİZMETKÂRLARI KONUMUNDAKİ ABD BAŞKANLARININ ŞAŞIRTICI YÖNLERİ, DÜŞÜNDÜRÜCÜ MESAİLERİ...

Amerikalılar 1774'de İngiltere'den istiklallerini kazandıktan sonra yepyeni bir idare kurdular. Kralın yerine başkanı oturttular. Kongre dedikleri meclise de kanun yapma yetkisi tanıdılar. İki güç birbirinden apayrı çalışmaya başladı. Dünyanın en kısa ve yürürlükteki en eski anayasalarından birini hazırladılar. ABD'nin kuruluşu, insan hakları beyannamesi ile beraber gerçekleşti. Başlangıçta 7 eyalet idi. Fransa'dan, İspanya'dan, Meksika'dan, hatta Rusya'dan parayla toprak aldı. Savaşarak kazandığı da oldu. Bugün millî bayraklarındaki yıldızlarda ifade dildiği gibi 50 eyalet ABD'yi teşkil eder.

Cumhuriyetçiler ve Demokratlar olmak üzere iki büyük parti vardır. Birincisine merkez sağ, diğerine merkez sol denilebilir. Sermaye sahipleri ve muhafazakârlar Cumhuriyetçilere, alt tabaka ve serbest fikirliler Demokratlara rey verirler. Bu sebeple rey nispetleri oldukça yakındır. Bazen birini, bazen diğerini iktidarda görmek mümkündür. İktidar değiştiği zaman, Amerikan politikasında çok kayda değer değişiklikler görülmez.

İki küsur asırdır ufak tefek aksaklıklar dışında tıkr tıkr işleyen bir sistem teşekkül etti. Biraz da bu sebeple zaman zaman çok garip ve yeteneksiz insanlar başkan olduğu halde, sistemde en ufak bir sarsılma olmadı. Okuma yazma bilmediği söylenen başkanlar da oldu; ikinci sınıf Hollywood aktörleri de. Balık avlama merakı yüzünden Beyaz Saray'a hiç gelmeyenler de vardı; felç olup hasta yatağında aylarca yatağından memleketi idare eden başkanlar da. Ama Amerika'da demokrasi hiç kesintiye uğramadı. Bu, sistemin zaferidir.

1 Neden başkanlık sistemi?

Birleşik Amerika'yı kuranlar, bir kralın heybeti ile bir başbakanın gücünü tek kişide birleştirmek istediler. Bir başka deyişle, halk tarafından seçilen güçlü bir iktidar arzuladılar. Başkanlık sistemi böylece doğdu. Dünyanın en eski anayasası olan ABD anayasası 1787 tarihli kısa bir anayasadır. Defalarca "düzeltmiştir". Ama sistemin ve hürriyetlerin sıkı bir teminatıdır.

Başkanlık sistemi, parlamenter sistemin aksine, kuvvetler ayrılığını sert biçimde tatbik eden ve icraya belli bir üstünlük tanıyan sistemdir. Başkanlık sisteminde, parlamenter sistemin aksine kuvvetler ayrılığı katıdır. Müesseseler arasında bir denge ve fren usulü kurulmuştur. Kongre (parlamento) başkanlık sisteminin birinci ayağıdır. Temsilciler meclisi ve senato olmak üzere iki kanatlıdır. Senatoda 50 eyaletin seçilmiş ikişer temsilcisi vardır. İki yılda bir üçte biri yenilenir. Temsilciler meclisininin 435 azası 2 yılda bir dar bölge sistemiyle nüfusa göre seçilir. Kanun yapmak, borçlanmak, vergi koymak, anlaşmaların tasdiki, harp ilanı ve bütçe hazırlamak kongreye aittir.

Gilbert Stuart'ın firçasından George Washington (1796).

Aynı zamanda politikacı olan ABD'li ressam George Caleb Bingham "Stump Speaking" (1853-54) adlı tablosunda Missouri'lileri kendi lehine oy vermeye ikna etmeye çalışan bir politikacıyı tasvir etmiş. Sağ tarafta oturan silindirik şapkalı "üstün vatandaş" temsili değişime dirençli eski eğilimleri, soldaki konuşmacı ise daha esnek ve halka yakın duran günün politikacısını sembolize ediyor.

2 Namzede rey verildiğinden partililik zayıf

Başkanlık sisteminin işlemlerini kolaylaştıran bazı âmiller vardır: İki partililik, ülkenin coğrafi ve iktisadî yapısı, federalizm, lobi ve seçim sistemi.

a) Başkanlık ve iki dereceli seçim sistemi sebebiyle Amerika'da iki parti var olagelmiştir. Yankilerin Cumhuriyetçi Partisi, ilk zamanlar radikal taraftarları olan bir partiydi. Güneylilerin Demokrat Partisi ise muhafazakârdı. Meselâ birincisi köleliğe karşı, ikincisi taraftardı. Şimdi işler tersine dönmüştür. Cumhuriyetçiler Protestan, yaşlı, zengin ve muhafazakârların; Demokratlar farklı ırk ve mezheptekilerin, radikallerin partisidir. Meselâ birincisi kürtaja ve homoseksüel evliliğine karşı, diğeri taraftardır. Bununla beraber Amerika'da namzede rey verildiğinden, partililik zayıftır. Bu defa Cumhuriyetçi namzede rey veren, gelecek seçimde demokrata verebilir. İki

partinin programı birbirine yakındır. Amerikalı, ideolojik çekişmeden hoşlanmaz.

b) Amerika, kıtalardan okyanusla ayrılmıştır. İşgal tehlikesi yaşamamıştır. Maden bakımından zengindir. Harp, Amerikalılar için bir varlık değil, hâkimiyet vesilesi olmuştur.

c) Federal yapısı, başkanın diktatörlük temayüllerini frenler. Bir yazar "Washington'u ele geçiren, neye hâkim olabilir ki?" demiştir.

d) Eski parlamenterler, meclis koridorlarında (lobisinde) gezerek işleri kulis faaliyetiyle hallederler. Buna üçüncü meclis de denir.

e) Seçimlerde dar bölge sistemi caridir. Memleket bir kişinin mebus seçileceği mıntıkalara ayrılmıştır. Burada en çok oyu alan seçilir. Bu bakımdan halk namzetleri tanır ve partiden ziyade bunlara rey verir. Partiler de kaliteli kişileri namzet yapmaya çalışır.

3 Olmazsa olmaz vasıf: WASP

Amerikan başkanı olmak için anayasa yazılı olmayan bir vasıf aranır ki, WASP diye bilinir: White-Anglo-Sakson-Protestan. Beyaz ırktan, İngiliz asıllı ve Protestan dininden olmayanlar başkan olamazdı. 1930'larda Smith adında bir Katolik ağır bir mağlubiyete uğramıştı. Bu geleneği ilk yıkan Kennedy oldu. Kennedy 1960 seçimlerinde Demokratların adayı idi. Hem Katolik, hem de İrlandalı idi. Genç ve yakışıklı oluşundan başka avantajı yoktu. Kimse kendisine şans vermiyordu. Karşısındaki aday Nixon son anda büyük bir hata yaptı. Kennedy'nin televizyondaki tartışma teklifini kabul etti. Renkli televizyonda makyajı reddeden Nixon çok yaşlı ve kasılmış görünüyordu. Kennedy ise rahat, esprili ve sevimliydi. Kennedy kazandı; ancak sadece 118 bin farkla.

Muhafızları, Katolikler Papa'ya bağlı oldukları için vatanlarına hıyanet bile edebilecekleri söylüyordu. Hatta başkanın yatak odasında doğrudan Papa'ya bağlı kırmızı bir telefon

bulduğu bile söylendi. Karısı Jackie milyonların sempatisini kazandı. Öte yandan, Kennedy'nin sarışın artist Marilyn Monroe ile dedikodusu ayyuka çıktı.

Yine de kabul görmemiş olacak ki, seçildiğinin üçüncü yılında esrarengiz bir cinayete kurban gitti. Katili yakalanıp apar topar cezalandırıldı. Kimse niçin vurulduğunu öğrenemedi. Çok spekülasyonlar yapıldı. Suikastın Rusya, FBI, ırkçılar ve zenginlerin el birliği ile işlendiği ileri sürüldü. WASP ananesinin bir direği de, hem zenci, hem de (Hıristiyan olduğunu deklare etmekle beraber) Müslüman orijinli ilk başkan Barack Hussein Obama tarafından yıkılmıştır.

4 Uzun soluklu bir maraton: Başkanlık seçimleri

Başkan 35 yaşını geçmiş, Amerikan vatandaşı olarak doğmuş ve 14 senedir Amerika'da ikamet eden kişilerden 4 sene için seçilir. Başkanlık seçimleri aylarca süren uzun bir prosedürdür. 538 tane 2. seçicinin

mutlak ekseriyeti ile başkan seçilemezse, temsilciler meclisi işe karışır ve başkan seçer. Bu da sadece 1801 ve 1825'de olmuştur. Bu cihetten başkan ülkedeki seçmenlerin ekseriyetinin reyini alması bile seçiciler sayesinde başkan olabilir. Eskiden 2. seçicileri her eyaletin kongresi seçerdi. Şimdi halk doğrudan seçmektedir. Başkan üst üste sadece iki defa seçilebilir.

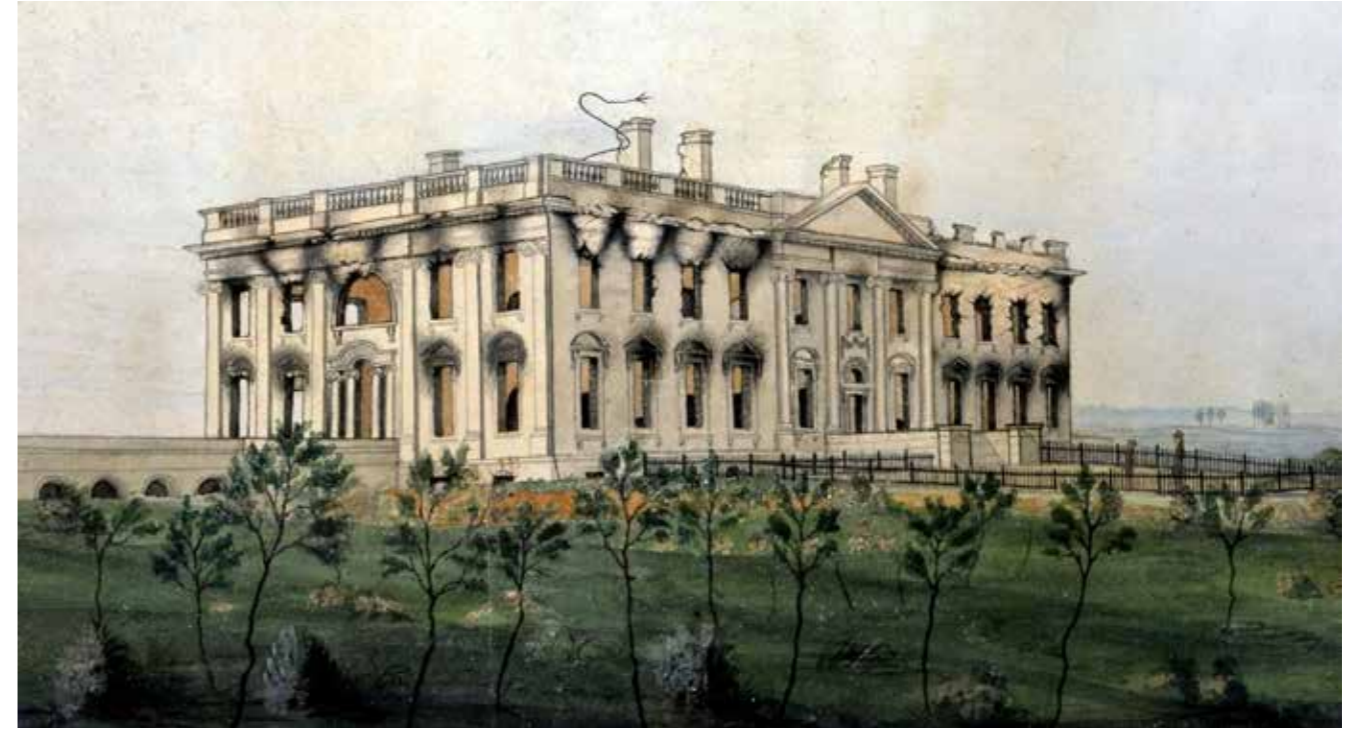
Başkan, ordunun başkumandanıdır. Dış siyaseti tespit eder. Kanunları veto edebilir. Kongreye karşı mesul değildir. Vatana hıyanet dışında vazifeden alınmaz. Ama kongreyi de fesih edemez. Kanun teklif edemez; ama kongreye mesaj gönderebilir, partilileri vasıtasıyla kanun çıkarttırabilir.

Azalarını kayd-ı hayat şartıyla başkanın seçtiği federal mahkeme kanunları tefsir eder. Bu bakımdan gücü büyüktür. Türkiye'deki anayasa mahkemesine benzer. Mahkeme reisi, protokolde başkandan sonra gelir. Azaları yaşlılıkları sebebiyle muhafazakâr görünür; ama zenci haklarında olduğu gibi icabında ileri işlere imza atar. Siyasî temayüllerini ikinci planda tutmaya itina ederler. Bu sebeple cemiyette büyük itibarları vardır.

5 Asıl mesai gece başlar

Başkanlık sisteminde başkan bir partinin en güçlü adamıdır. Merasimlerde alkışlanan, ziyafet sofralarında nutuk söyleyen sıradan reisicumhurlara benzemez. Bunların hepsini gündüz yerine getirir; ama esas işine ancak akşamdan sonra vakit bulur.

Kabine teşkil eden on bakan, meclis dışından ve başkanın emrinde teknokratlardır. Kongreye giderlerse, gazeteci ve seyircilerin yanında otururlar. Başkan Lincoln'un bir teklifine kabine karşı çıkmış, oylama neticesinde başkan "Evetler 1, hayırlar 7; evetler kazanmıştır" demiştir. Başkanın kadrosu kendisiyle gelir, kendisiyle gider. Dilediği zaman

24 Ağustos 1814'te İngiliz birliklerinin işgaline uğrayıp ateşe verilen Beyaz Saray bir gün boyunca cayır cayır yanmış, neredeyse sadece dış duvarları ayakta kalmıştı.

vazifeden alabilir. Başkanın yaptığı tayinleri senato tasdik eder. Başkan ile beraber seçilen başkan yardımcısı senatoya riyaset eder. Çok salahiyeti yoktur; ama başkan ölür veya vazifeden alınırsa, seçime kadar başkan odur.

Hukuken bütün organlar eşittir; ama siyasî cihetle kongrenin rolü zayıftır. Devletin resmî teşkilatını gösteren kitapta kongreye 30, başkanlığa ise 500 sayfa ayrıldığını söylemek bunu ispata kâfidir. Amerika'nın dünya siyasetinde nüfuzu arttıkça, başkanın mevkii de güçlenmiştir. Truman 631 kanunu veto etmiştir. Kongre, başkana karşı dişini ancak bütçe hazırlanmasında gösterebilir. Başkanlık sisteminde iktidar bölünmediği için güçlü ve hızlıdır. İdarede istikrar vardır. Salahiyet ve mesuliyet sahibinin kim olduğu bellidir. Dar bölgeli seçim sistemi seçileceklerde kaliteyi artırır. Halkın demokrasi kültürüne sadakati, anayasaya bağlılığı, ferdi haklara hürmetkârlığı ABD rejiminin sigortasıdır.

6 Hukukçu başkanlar çoğunlukta

Gelmiş geçmiş 46 başkandan 31'i yüksekokul mezunu idi. 27 tanesi avukattı. 5 tanesi askerdi. Garfield antik diller profesörü idi. Clinton dâhil 15 başkan hiç askerlik yapmamıştır. Çoğu eyalet valiliğinden gelmedir. Washington, Jefferson, Madison, Monroe, Jackson, Polk, Buchanan, Johnson, Garfield, McKinley, Theodore ve Franklin Roosevelt, Taft, Harding, Truman ve Ford Mason locasına mensuptu.

Washington, Jefferson, Madison, Monroe, Grant, Theodore Roosevelt, Wilson, Coolidge, Franklin Roosevelt, Reagan, Clinton ve G.W. Bush iki kere üst üste başkan seçilmişlerdir. Cleveland iki ayrı zaman başkan seçildi. Başkanlardan 13'ü Demokrat, 28'i Cumhuriyetçidir.

Andrew Jackson Beyaz Saray'da bekâr hayatı yaşadı. Karısı Rachel, başkan seçilmeden üç ay önce ölmüştü. Sarayda ev sahibeliğini başkanın

aynı zamanda kâtibi olan yeğeninin hanımı Emily yürüttü.

Dört başkan suikast neticesi öldürüldü: Lincoln (1865), James Garfield (1881), William McKinley (1901) ve Kennedy (1963). İki suikasttan kurtulan Gerald Ford'un iki suikastçısı da kadındı. Reagan da neticesiz bir suikasta uğramıştır.

Theodore Roosevelt (Adrian Lamb, 1967).

ABD'nin 35. başkanı John F. Kennedy 22 Kasım 1963 Cuma günü saat 12.30'da suikasta uğramadan önce başkanlık limuzininde.

ABD'li Jon McNaughton'un tablosunda (2010) dönemin başkanı Barack Obama ile önceki 43 başkan Beyaz Saray önünde tasvir edilmiş. "Anayasanın Babası" James Madison, ABD anayasasını çığneyen Obama'ya müdahale etmeye çalışıyor. Banktaki genç adam bezgin, gelecekten umutsuz...

Başkan yılda 200.000 \$ maaş alır. Seyahat için 100.000, eğlence için 12.000 ve diğer masraflar için de 50.000 \$ ayrıca tahsisatı vardır. Başkan yardımcısı ise 94.000 \$ maaş + 10.000 \$ tahsisat alır. Emekli olunca başkanlara ölene kadar 70.000 \$ maaş ile bir o kadar da büro masrafı verilir. Bedava bir de büro tahsis edilir. Posta hizmetleri emekli başkanlara ücretsizdir.

Amerikan başkanı en sıkı korunan kimselerden biridir. Bununla vazifeli gizli servis maliye bakanlığına bağlıdır. McKinley'in öldürülmesinden sonra, kalpazanlarla mücadelede çok başarı kazanmış olan bu servis vazifelendirilmiştir. Başkan, çok iyi çalışan servisin talimatlarına harfiyen uyar. Nitekim Reagan suikasttan kurtulmasını, profesyonel muhafızın meslekî refleksine borçludur.

7 Beyaz Saray'ın düğünleri, ölümleri

Amerikan Başkanları 1800 yılından beri Beyaz Saray'da yaşarlar. 18 dönümlük bir arazinin ortasındaki bu binada ilk ikamet eden John Adams

oldu. 1814'te bina büyük bir yangın geçirdi. Başkan Harrison (1889-93) Beyaz Saray'da kendisi ve eşinden başka kızı, damadı, üç torunu ve kayınbiraderi ile yaşadı. Bu sebeple evde tadilat yaptırdı. Bu tadilat altı çocuklu sonraki başkan Roosevelt'e yaradı.

Üç başkan John Tyler, Grover Cleveland ve Woodrow Wilson Beyaz Saray'da evlendiler. Monroe ve Grant'ın kızlarının düğünü de Beyaz Saray'da yapıldı. Burada ilk doğan da Jefferson'un kızı oldu. 1841'de Harrison, üç haftalık başkan iken zatürreden öldü. Vazifesi başında ölen ilk başkandır. Bu, aynı zamanda Beyaz Saray'daki ilk ölümdü. Zachary Taylor da 1850'de bir senelik başkan iken Beyaz Saray'da hayatını kaybetti.

8 En dürüstünden en sansasyoneline, popüler başkanlar

Amerika'da 45 başkan gelip geçti. 78 yaşındaki George Biden 46. başkandır. Bunların arasında kuruluşta emeği geçen Thomas Jefferson, muhaliflerinin Kral I. Andrew dediği kudretli Andrew Jackson, köleliğin

kaldırılması ve iç savaşta başarılarıyla tanınan Abraham Lincoln, asker orijinli ender başkanlardan Ulysses Grant, yakışıklı John Kennedy, Soğuk Savaş'ın galibi Ronald Reagan çok popülerdir.

Calvin Coolidge o kadar sevildi ki, elini sıkıp konuşmak isteyenler Beyaz Saray önünde kuyruklar oluşturdu. California fatihi James Polk (1845-49) ise "en dürüst başkan" olarak anılmıştır. Andrew Johnson aynı zamanda en talihsiz başkanlardandır. Senato tarafından hakkında açılan tahkikatta mahkûm olmaktan bir rey farkla kurtulmuştur.

En sevilen başkanlardan Lincoln'un hanımı Mary en sevilmeyen first lady sayılır. Hatta güneyli bir casus olduğu dedikodusu bile yayılmıştı. Soğuk Savaş sırasında dış politikada başarı kazanan Richard Nixon, ikinci kez başkan seçilirken rakiplerini gizlice dinlettiği Watergate skandalıyla patlak verince ne yapacağını şaşırıldı. Söylediği yalanlar ortaya çıktı. İstifa karşılığında pazarlık yaparak kurtuldu. John Tyler ise dönek bir başkan olarak tanındı. Senatörken, demokratlardan Cumhuriyetçilere geçmişti.

Mike Tofanelli'nin illüstrasyonunda Trump'ın önceki ABD başkanlarıyla "soğuk savaş" tasvir edilmiş.

Geçirdiği çocuk felci sebebiyle tekerlekli sandalyeyle gezen ve 12 sene başkanlık yapan Franklin Roosevelt, damarlarındaki bir miktar Yahudi kanının tesiriyle olsa gerek, fanatik bir Alman düşmanı olarak tanındı. Stalin'e kanıp Avrupa'nın yarısını Sovyetlere vermesi ve böylece emperyalist komünizme hizmeti büyük bir ahmaklık olarak tarihe geçti.

Seçildiğinde en genç başkan 43 yaş ile Kennedy idi. En genç ölen başkan da yine odur. Suikasta kurban gittiğinde 46 yaşındaydı. Bugün 97 yaşında olan Jimmy Carter, en uzun yaşayan başkan rekorunu kırdı. Dünyanın en zengin işadamlarından Trump, 2017'de 71 yaşında Amerikan tarihinin vazifeye başlayan en yaşlı başkanıydı. 78 yaşındaki Biden onu geçmiştir.

9 ABD'nin gizli kadın başkanı

Wilson, Birleşmiş Milletler'in nüvesini teşkil eden Milletler Cemiyeti'nin kurucusu kabul edilir. 1919 yılında Nobel barış mükâfatı aldı. Her millete kendi kendisini idare etmek hususunda söz hakkı tanıyan prensipler Wilson Prensipleri diye

Woodrow Wilson, "gölge kadın başkan" lakaplı eşi Edith Bolling Galt ile.

bilinir. Esasen bu, dünya dengesini altüst eden ve imparatorlukların tasfiyesiyle, yeni dünyada Amerikan hakimiyetinin önünü açarak global sermayenin işine yarayan ulus devlet projesinden başka bir şey değildir. Meşhur içki yasağı kanunu onun başkanlığı sırasında çıkarılmış; Amerika'da kadınlara oy hakkı da onun zamanında verilmişti.

Wilson başkanken, fakir bir ailenin dul kızı Edith Bolling Galt ile evlendi. Kadın, kocasına uğur getirdi; Wilson ikinci kez başkan seçildi. Ancak başkan 1919 Eylül'ünde felç oldu. Kurnaz first lady kilit isimlerle anlaş-tı. Başkanın elini tutup kararnameleri imzalayarak memleketi fiilen idare etti. Bakanları haftada bir Beyaz Saray'da toplayarak başkanın isteklerini kendilerine bildiriyordu. Hakikatte bunlar kendi istekleriydi; çünkü başkan artık hiç konuşamıyordu. Bu hal, Kasım 1920'deki seçimlere kadar sürdü. Edith, gölge de olsa yegâne "Kadın Başkan" olarak tarihe geçti. Başta *House of Cards* olmak üzere nice film ve diziyeye mevzu olan Beyaz Saray entrikalarının mazisi eskidir.

10 ABD dolarının meşhur yüzleri

En çok tedavül eden 1 dolarda, kurucu başkan General George Washington'un resmi vardır. Washington New York'ta bugün borsanın bulunduğu Wall Street'teki Federal Hall'da yaşadı. Zengin bir çiftçi iken İngilizlerle çarpıştı. 1789'da başkan oldu. Üçüncü kez seçilmeyi kabul etmeyecek kadar demokrasiye bağlıydı. Sonradan Philadelphia'nın yerine başkent yapılan Washington'a ismi verilmiştir. O zaman 4 milyon nüfuslu ülkenin 700 bini köle idi.

Diğer paralarda ABD tarihinin şu meşhur şahsiyetlerinin resimleri yer alır: Amerikan anayasasının mimarı 2. başkan Thomas Jefferson (2 \$). Köleliğin kaldırılması için mücadele eden ve suikasta uğrayan başkan Abraham Lincoln (5 \$). Kuvvetler ayrılığının ve merkez bankasının kurucusu, düelloda ölen başkan Alexander Hamilton (10 \$). 7. başkan Andrew Jackson (20 \$), iç savaşın muzaffer kumandanı Ulysses Grant (50 \$). Kurucuların paratoneri bulan bilgin Benjamin Franklin (100 \$).

1969'a kadar nadir işlerde kullanılan 500 \$'lık banknotların üzerinde, İspanya'yı yenip Filipinler, Küba ve Porto Riko'yu alan ve suikasta öldürülen 25. başkan William McKinley'in; 1000 \$'lık banknotlarda kaybettikten sonra tekrar seçilen ilk ve tek başkan Grover Cleveland'ın; 5000 \$'lıklarda anayasa yargısının kurucusu başkan James Madison'un; 100.000 \$'larda ise 1. Cihan Harbi'nde ortaya attığı prensipleriyle meşhur başkan Woodrow Wilson'un resmi vardır.

